

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในการพัฒนามนุษย์นั้น สถาบันครอบครัว นับเป็นหน่วยแรกของสังคมที่มีบทบาทสำคัญที่สุดในการพัฒนาประชากรในสังคม แต่การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสภาพการณ์ทางสังคมซึ่งมีผลมาจากการพัฒนาเศรษฐกิจ โดยเปลี่ยนแปลงจากสังคมเกษตรกรรม เป็นสังคมอุตสาหกรรมและสังคมเมือง ทำให้เกิดผลกระทบต่อโครงสร้างของครอบครัวไทยเป็นอย่างมาก ซึ่งแต่เดิมลักษณะของครอบครัวของไทย เป็นครอบครัวขยาย ที่มีญาติพี่น้องหลายคน หลายครอบครัว อยู่รวมกันเป็นครอบครัวเดียว แต่ในปัจจุบัน กลายเป็นครอบครัวเดี่ยว ที่เหลือเพียง พ่อ แม่ ลูก เท่านั้น สมาชิกในครอบครัวทุกคนต่างก็เผชิญกับวิกฤติเศรษฐกิจ ปัญหาและภาวะอันตรายต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม ส่งผลต่อจิตใจทำให้เกิดความเครียดในการดำเนินชีวิต ปรับตัวให้เข้ากับสังคมที่ตนเองอาศัยอยู่ไม่ได้ การดำเนินชีวิตก็ไม่เป็นไปตามกฎเกณฑ์ของสังคม เกิดความขัดแย้งขึ้นระหว่างสมาชิกในครอบครัว ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวล้มเหลว พ่อ – แม่ ถกเถียง ทะเลาะวิวาทกัน เกิดเป็นปัญหาครอบครัว ราชบัณฑิตยสถาน (2525, หน้า 90) ให้ความหมายคำว่า ครอบครัว ว่า หมายถึง ผู้ร่วมครัวเรือน ได้แก่สามี ภรรยาและบุตร ดังนั้นครอบครัวจะขาดสิ่งใดสิ่งหนึ่งไปไม่ได้ หากครอบครัวขาดสิ่งใดสิ่งหนึ่งไป ย่อมหมายความว่าครอบครัวนั้นเป็นครอบครัวที่แตกแยก ผลกระทบจึงตกอยู่กับสมาชิกทุกคนในครอบครัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับผู้ที่มีฐานะเป็นลูก ทำให้ขาดความรัก ความอบอุ่น ขาดการเลี้ยงดูเอาใจใส่ ขาดการอบรมและสั่งสอนในทางที่ถูกต้อง กลายเป็นคนที่มีความบกพร่องต่อการควบคุมอารมณ์และความต้องการของตนเอง มีอารมณ์แปรปรวน สิ่งเหล่านี้ เมื่อเกิดกับใคร ก็จะทำให้บุคคลนั้นกลายเป็นคนที่มีความฉลาดทางอารมณ์ต่ำ อันเป็นสาเหตุในการแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ อันไม่เป็นที่ยอมรับและพึงประสงค์ในสังคมออกมา ซึ่งเรียกว่า ความก้าวร้าว สอดคล้องกับความเห็นของพรพนทิพย์ ศิริวรรณบุษย์ (2534, หน้า 61 อ้างถึงใน วิเชียร สุขจันทร์, 2540) ที่กล่าวว่า ครอบครัวคือความสัมพันธ์กันระหว่าง บิดา มารดาและบุตร จะขาดสิ่งใดสิ่งหนึ่งไปไม่ได้ ผกา สัตยธรรม (2531, หน้า 19 อ้างถึงใน วิเชียร สุขจันทร์, 2540) กล่าวถึงสภาพครอบครัวที่แตกแยกไว้ว่าเป็นครอบครัวที่ขาดความรัก ความอบอุ่นและความสุข พ่อแม่มีแต่ความขัดแย้งกันทำให้เกิดการ

ทะเลาะวิวาท ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดการหย่าร้างกันขึ้น สิ่งเหล่านี้มีผลกระทบในทางที่ไม่ดีต่อลูกเป็นอย่างมาก เป็นการกระทบกระเทือนต่อจิตใจและความรู้สึกของลูกโดยตรง นอกจากนี้ สุชา จันทรเอม (2529, หน้า 122) กล่าวว่า สภาพครอบครัวที่บิดา มารดา ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือทั้งสองฝ่ายไม่ได้อยู่ด้วยกัน จะเป็นด้วยการหย่าร้างหรือการทอดทิ้ง หรือแยกกันอยู่ก็ตาม จะเป็นผลให้เด็กขาดการดูแลและไม่ได้รับความรักความอบอุ่น ความเห็นอกเห็นใจ เท่ากับที่บิดามารดาอยู่ด้วยกัน มีผลทำให้เด็กรู้สึกว่าจะไม่ปลอดภัย ถูกทอดทิ้ง ให้อยู่โดดเดี่ยว ขาดผู้ที่จะเป็นแบบอย่างของเด็ก สอดคล้องกับความเห็นของ สุพัตรา สุภาพ (2533, หน้า 33) ว่า การสิ้นสุดชีวิตแต่งงานของกลุ่มสมรส เป็นการแตกแยกของบุคคลที่เคยมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด การหย่าร้าง เป็นการทำลายความรัก ความเชื่อของบุคคล ที่เคยผูกพันกันอย่างลึกซึ้ง สุภาวดี มิตรสมหวัง (2533, หน้า 110) ยังกล่าวอีกว่ายังกล่าวอีกว่า ครอบครัวที่เกิดการแตกแยก ทำให้องค์ประกอบของครอบครัวไม่ครบถ้วน เมื่อเด็กขาดผู้ใหญ่ซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบต่อชีวิตของเด็ก ขาดความรัก ขาดความเอาใจใส่ ขาดความสุขและขาดความอบอุ่น เด็กจะรู้สึกไม่ปลอดภัย รู้สึกว่าถูกทอดทิ้ง ทำให้เกิดความวุ่นวาย ต้องหาสิ่งอื่นมาทดแทน วิเชียร สุขจันทร์ (2540, หน้า 29) ได้สรุปความหมาย ครอบครัวแตกแยกว่า หมายถึงสภาพของครอบครัวที่มีการสิ้นสุดของสภาพชีวิตสมรสหรือการแตกแยกกันของกลุ่มสมรส หรือการมีสภาพครอบครัวแตกแยก ไม่ว่าจะด้วยสาเหตุใด จะส่งผลต่อกลุ่มสมรสและต่อปัญหาด้านสภาพจิตใจและพฤติกรรมของลูก

จากข้อความดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่า เด็กที่เติบโตมาจากครอบครัวแตกแยกมักจะประสบปัญหาทางด้านจิตใจ ปรับตัวอยู่ในสังคมได้ไม่ดี มีปัญหาในการควบคุมอารมณ์และความต้องการของตนเอง ทำให้แสดงความก้าวร้าวต่าง ๆ ออกมา เช่น ตวาด ตะโกน คำด้วยถ้อยคำหยาบคาย พุดโอ้อวด เยาะเย้ย ข่มขู่ผู้อื่น หรือ ผลัก ถีบ หยิก ข่วน ตี เตะ หยิก เขกศีรษะ ชกต่อย ทำร้ายร่างกายผู้อื่นให้ได้รับบาดเจ็บ ทำลาย ขว้างปาสิ่งของให้เกิดความเสียหาย ฯลฯ และนั่นวันความก้าวร้าวของเด็กเหล่านี้ จะทวีความรุนแรงมากขึ้นทุกวัน เห็นได้จากการเสนอข่าวสารของสื่อต่าง ๆ ทาง วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ ที่เสนอข่าวด้านอาชญากรรมที่สยดสยอง และรุนแรงในการแสดงออกของอารมณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น โดยที่เด็กไม่สามารถควบคุมอารมณ์หรือจัดการแก้ปัญหาที่อารมณ์ที่เกิดขึ้นกับตนเองได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับความก้าวร้าวของนักเรียนในสถานศึกษา สอดคล้องกับความเห็นของ ทิพย์วัลย์ สุทิน (2542, หน้า 4) ที่กล่าวว่า ความก้าวร้าว เป็นพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดปัญหาในสังคม ซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องหาทางแก้ไขปัญหานั้น โดยเฉพาะความก้าวร้าว นั้น ได้ก่อให้เกิดผลเสียต่อตัวเด็กเอง ต่อสังคมและต่อการศึกษา นักเรียนที่มีความก้าวร้าวจะมีปัญหาเรื่องระเบียบวินัย การรบกวนบรรยากาศในการศึกษาและการเรียนรู้ สอดคล้องกับความเห็นของ คลาร์ก (Clark, 1988) ที่กล่าวว่า ความก้าวร้าวหรือพฤติกรรมที่

ไม่เพียงประสงค์ของนักเรียน จะก่อให้เกิดปัญหากับตัวนักเรียน กับทางโรงเรียนและกับสังคมที่นักเรียนอาศัยอยู่ด้วย จากข้อความต่าง ๆ แสดงให้เห็นว่า นักเรียนที่ไม่สามารถควบคุมและไม่มีความรู้ที่จะจัดการกับอารมณ์ของตนเองได้ ไม่มีความเข้าใจและรับรู้ ในความรู้สึกและอารมณ์ของตนเองและผู้อื่น จะทำให้เกิดปัญหากับตนเอง กับผู้อื่นและกับสังคม ปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมไม่ได้เกิดความล้มเหลวในการดำเนินชีวิต กลายเป็นผู้มีความฉลาดทางอารมณ์ต่ำ มีความก้าวร้าวสูง ดังนั้นการเรียนรู้เพื่อฝึกฝนตนเองให้เกิดการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ รู้จักอารมณ์ของตนเองและผู้อื่น สามารถจัดการกับอารมณ์ของตนเองได้ กรมสุขภาพจิต (2543, หน้า 88) ให้ความเห็นเกี่ยวกับการพัฒนา ความฉลาดทางอารมณ์ว่า มีผลทำให้ปัญหาต่าง ๆ ในโรงเรียนลดลง เช่น การทำร้ายตนเอง การแสดงความก้าวร้าว การเข้าหาสารเสพติด การถูกพักและไล่ออกจากโรงเรียนและการทะเลาะวิวาท เป็นต้น ขณะเดียวกันก็ส่งเสริมให้นักเรียนมีความรับผิดชอบ กล้าแสดงสิทธิของตนเป็นที่รู้จักชอบพอนในหมู่เพื่อนฝูง รู้จักเห็นอกเห็นใจและเข้าใจผู้อื่น มีทักษะในการแก้ไขข้อขัดแย้งได้ดี มีความรู้สึกที่ดี ผูกพันต่อครอบครัวและโรงเรียน และผลของการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์มีส่วนส่งเสริมพฤติกรรมให้ดีขึ้นในชั้นเรียน มีทักษะทางสังคม กล้าแสดงตนมากขึ้นและสามารถระบุลักษณะอารมณ์ของตนเองได้ อาจกล่าวได้ว่า ผลของการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ มีส่วนสร้างคุณลักษณะทางจิตใจในทางบวกได้มากขึ้นและลดการแสดงอารมณ์ ความรู้สึกในทางลบ ทำให้เป็นผลดีต่อชีวิตและอนาคตของนักเรียนอย่างแน่นอน การฝึกพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์นั้น ไฮน์ (Hein, 2001 อ้างถึงใน อัจฉรา สุขารมณ์, 2543, หน้า 13) พบว่าเด็กที่มีการฝึกทักษะทางอารมณ์ เมื่อเปรียบเทียบกับเด็กที่ไม่ได้รับการฝึกทักษะทางอารมณ์ จะมีสุขภาพดีกว่า มีคะแนนการเรียนสูงกว่า มีเพื่อนมากกว่า มีปัญหาพฤติกรรมน้อยกว่าและมีสุขภาพจิตดีกว่าด้วย สอดคล้องกับความเห็นของ วีระวัฒน์ ปันนิทานย์ (2542 ก, หน้า 34) ที่กล่าวว่า ความฉลาดทางอารมณ์ นำที่จะมีส่วนอยู่ในเบื้องหลังของความสุข ความสามารถในการปรับตัวและความสำเร็จต่าง ๆ ในชีวิตมนุษย์ไม่ว่าจะเป็นการศึกษา ความสำเร็จในหน้าที่การงาน ความสำเร็จในชีวิตและการเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับผู้อื่น

จากความเห็นดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ความฉลาดทางอารมณ์นั้น สามารถฝึกฝนและพัฒนาได้ ทั้งยังเป็นสิ่งที่มีประโยชน์ต่อนักเรียนและบุคคลที่เกี่ยวข้องกับตัวนักเรียนเอง ถ้าผู้เรียนได้รับการฝึกพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ให้เป็นผู้ที่มีความฉลาดทางอารมณ์สูง ก็มักเป็นผู้ที่มีความสามารถในการควบคุมอารมณ์ สามารถบริหารจัดการกับเรื่องอารมณ์ของตนเองและผู้อื่นได้ มีความมั่นใจในตนเอง เรียนรู้ได้เร็วและดี มีความสุข มองโลกในแง่ดี ปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ดี มีปัญหาทางพฤติกรรมน้อยลง

จากเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะสร้างโปรแกรมการฝึกพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ เพื่อพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนให้เพิ่มสูงขึ้นและมีการแสดงออกถึงความก้าวร้าวลดลง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาผลของการใช้โปรแกรมการฝึกพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์เพื่อพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์และลดความก้าวร้าวของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นที่มาจากครอบครัวแตกแยก

ประโยชน์ของการวิจัย

เป็นแนวทางให้กับผู้บริหารสถานศึกษา คณะครู ผู้ปกครองและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับนักเรียน ได้ใช้โปรแกรมการฝึกพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์เพื่อพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์และลดความก้าวร้าวของนักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นที่มาจากครอบครัวแตกแยก

สมมุติฐานในการวิจัย

1. นักเรียนที่มาจากครอบครัวแตกแยก ที่ได้รับโปรแกรมการฝึกพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ มีความฉลาดทางอารมณ์สูงกว่ากลุ่มควบคุม ในระยะหลังการทดลอง
2. นักเรียนที่มาจากครอบครัวแตกแยก ที่ได้รับโปรแกรมการฝึกพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ มีความฉลาดทางอารมณ์สูงกว่ากลุ่มควบคุม ในระยะติดตามผล
3. นักเรียนที่มาจากครอบครัวแตกแยก ที่ได้รับโปรแกรมการฝึกพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ มีความฉลาดทางอารมณ์ ในระยะหลังการทดลองสูงกว่าระยะก่อนการทดลอง
4. นักเรียนที่มาจากครอบครัวแตกแยก ที่ได้รับโปรแกรมการฝึกพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ มีความฉลาดทางอารมณ์ ในระยะติดตามผลสูงกว่าระยะก่อนการทดลอง
5. นักเรียนที่มาจากครอบครัวแตกแยก ที่ได้รับโปรแกรมการฝึกพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ มีความก้าวร้าวลดลงกว่ากลุ่มควบคุม ในระยะหลังการทดลอง
6. นักเรียนที่มาจากครอบครัวแตกแยก ที่ได้รับโปรแกรมการฝึกพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ มีความก้าวร้าวลดลงกว่ากลุ่มควบคุม ในระยะติดตามผล
7. นักเรียนที่มาจากครอบครัวแตกแยก ที่ได้รับโปรแกรมการฝึกพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ มีความก้าวร้าว ในระยะหลังการทดลองลดลงกว่าระยะก่อนการทดลอง

8. นักเรียนที่มาจากครอบครัวแตกแยก ที่ได้รับโปรแกรมการฝึกพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ มีความก้าวร้าว ในระยะติดตามผลลดลงกว่าระยะก่อนการทดลอง

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ เพื่อศึกษาผลการใช้โปรแกรมการฝึกพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์เพื่อพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์และลดความก้าวร้าวของนักเรียนที่มาจากครอบครัวแตกแยก ในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น จังหวัดชลบุรี

ตัวแปรที่ใช้ศึกษา

1. ตัวแปรอิสระ คือโปรแกรมการฝึกพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ แบ่งเป็น

1.1 วิธีการ ได้แก่

1.1.1 กลุ่มควบคุม จะไม่ได้รับโปรแกรมการฝึกพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์

1.1.2 กลุ่มทดลอง จะได้รับโปรแกรมการฝึกพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์

1.2 ระยะเวลา ได้แก่

1.2.1 ระยะก่อนการทดลอง

1.2.2 ระยะหลังการทดลอง

1.2.3 ระยะติดตามผล

2. ตัวแปรตาม คือ

2.1 ความฉลาดทางอารมณ์

2.2 ความก้าวร้าว

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. ความฉลาดทางอารมณ์ หมายถึง ความสามารถของบุคคลที่จะตระหนักรู้ความคิด ความรู้สึก อารมณ์ของตนเองและผู้อื่น สามารถควบคุมอารมณ์และแรงกระตุ้นภายใน ตลอดจนสามารถรอคอยการตอบสนองความต้องการของตนเองได้อย่างเหมาะสม ถูกกาลเทศะ สามารถให้กำลังใจตนเองในการที่จะเผชิญข้อขัดแย้งต่าง ๆ ได้อย่างไม่คับข้องใจ รู้จักขจัดความเครียด ที่จะขัดขวางความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ อันมีค่าของตนได้ สามารถชี้นำความคิดและการกระทำของตนในการทำงานร่วมกับผู้อื่น ทั้งในฐานะผู้นำและผู้ตามได้อย่างมีความสุข

2. โปรแกรมการฝึกพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ หมายถึง กระบวนการในการใช้ฝึกฝนทักษะอารมณ์ต่าง ๆ รวมถึงการใช้สื่อ วัสดุ อุปกรณ์ ที่จะเป็นการเสริมแรงหรือเป็นแรงจูงใจให้

นักเรียนที่มาจากครอบครัวแตกแยกที่มีความฉลาดทางอารมณ์ต่ำและมีการแสดงออกถึงความก้าวร้าวสูง ให้สามารถพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ให้สูงขึ้นและลดความก้าวร้าวลง สามารถเข้าใจตนเอง เข้าใจผู้อื่น สามารถบริหารและจัดการกับอารมณ์ของตนเองได้อย่างเหมาะสมตามสภาพการณ์ สร้างความสัมพันธ์ที่ดีและมีมนุษยสัมพันธ์กับคนรอบข้างได้ สามารถดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างสร้างสรรค์ มีความสุขและประสบความสำเร็จ มีความเป็นอิสระในการแสดงออกด้านความคิดและพฤติกรรม โดยฝึกตามวิธีที่ผู้วิจัยเป็นผู้กำหนด เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายทั้ง 3 ด้านของความฉลาดทางอารมณ์ คือ

2.1 ด้านดี หมายถึง ความสามารถในการควบคุมอารมณ์และความต้องการของตนเอง รู้จักเห็นใจผู้อื่นและมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม

2.2 ด้านเก่ง หมายถึง ความสามารถในการรู้จักตนเองมีแรงจูงใจ สามารถตัดสินใจแก้ปัญหาและแสดงออกได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งมีสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น

2.3 ด้านสุข หมายถึง ความสามารถในการดำเนินชีวิตอย่างเป็นสุข

3. นักเรียนที่มาจากครอบครัวแตกแยก หมายถึง นักเรียนที่อยู่ในครอบครัวที่บิดาและมารดาไม่ได้อยู่ร่วมกันหรือนักเรียนที่ไม่ได้อยู่กับบิดาและมารดา หรือบิดาและมารดาทะเลาะวิวาทรวมไปถึงครอบครัวที่บิดาและมารดาหย่าร้างกัน บิดาและมารดาถึงแก่กรรม

4. ความก้าวร้าว หมายถึง นักเรียนที่ไม่สามารถควบคุมอารมณ์ของตนเองได้ จึงแสดงออกถึงความก้าวร้าวกับผู้อื่นทางด้านภาษากายและภาษาท่าทางที่สามารถสังเกตได้ ซึ่งการแสดงออกดังกล่าวทำให้ผู้อื่นอับอาย เสียหาย ไม่พอใจหรือไม่สบายใจ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

4.1 ความก้าวร้าวทางด้านภาษากาย ได้แก่ ตวาด ตะโกน คำด่าด้วยถ้อยคำหยาบคาย พุดเยาะเย้ย พุดข่มขู่ผู้อื่น พุดโอ้อวด

4.2 ความก้าวร้าวทางด้านภาษาท่าทาง ได้แก่ ขว้างปาหรือทำลายสิ่งของให้ได้รับความเสียหาย เตะ ตี ผลัก ถีบ เขกศีรษะ ชกต่อยผู้อื่นให้ได้รับบาดเจ็บ

5. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น หมายถึง นักเรียนที่กำลังศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึง ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ปีการศึกษา 2544 โรงเรียนชลราษฎรอำรุง 2 ตำบลอ่างศิลา อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี